

ЮВІЛЕЇ

УДК 94 (477)

Андрій Кравцов

МЕТРИЧНИЙ ЗАПИС ПРО НАРОДЖЕННЯ ТА ХРЕЩЕННЯ МИХАЙЛА ПЕТРОВИЧА СТАРИЦЬКОГО (до 180-річчя з дня народження)

Статтю присвячено пошуку оригінальних документів про дату народження Михайла Петровича Старицького. Розглядаються можливі місця зберігання такої інформації. Аналізуються причини та джерела впровадження у науковий обіг помилкової дати. Публікується виявлений документ із виписом з метричної книги про народження Михайла Старицького.

Автор дякує за сприяння в підготовці статті Петру Григоровичу Душейку – голові асоціації «Незалежне об'єднання сільськогосподарських підприємств Чорнобайського району Черкаської області» та Олегу Петровичу Ткаченку – голові громадської організації «Русь Пресулянська».

Ключові слова: Михайло Старицький, метричний запис, дата народження.

Михайло Петрович Старицький – український письменник, драматург, театральний і культурний діяч, один із засновників українського побутового театру. За усталеною версією вважається, що він народився 14 (2) грудня 1840 р. в с. Кліщинці Золотоніського повіту Полтавської губернії у дворянській родині Старицьких. Але першоджерел, якими можна перевірити цю дату, лишилося небагато. Це спричинено багатьма факторами. Зокрема, це повна втрата у 1943 р. архіву Полтавської духовної консисторії¹, в якому зберігалися примірники метричних книг Золотоніського повіту, де серед інших могла бути з записом про народження Михайла Петровича. Інший примірник метричної книги також не виявлений. Він міг зберігатися у втраченому фонді Кременчуцького філіалу Полтавського обласного архіву «Ф. 202. Іллінська церква, с. Кліщинці Вереміївської волості Золотоніського повіту Полтавської губернії. 1824 – 1860 рр. 3 спр²».

Здавалося б, утрата обох примірників метричних книг ставить крапку у спробах дізнатися правду про дату народження М. П. Старицького. Але той факт, що він походив із дворянської родини, дозволяє залучити додаткове коло джерел (дворянські родові книги, справи про дворянство, тощо). Одним з них є багатотомна праця відомого дослідника В. Л. Модзалевського «Малороссийский родословник», в основу якого були покладені зазначені джерела. Поколінний розпис родини Старицьких вміщений у четвертому томі. У ньому В. Модзалевський наводить зовсім іншу дату народження Михайла Петровича – 14 (2) листопада 1839 р³. До того ж, особливістю запису є наявність хрещених батьків («восприемники»). Такого роду інформація може бути лише у джерелах двох типів: метричній книзі або виписці з неї. В. Мод-

1 Чиркова М. Ю., Коротенко В. В. Матеріали генеалогічного характеру в Державному архіві Полтавської області. *Архіви України*. Київ, 2015. № 5–6. С. 271–272.

2 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). Ф.14. Оп. 2. Спр. 285. Арк. 4, 16.

3 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник: в 4 т. / К., 1914. Т. 4. С. 754.

залевський міг узяти повний запис про народження із метричної книги с. Кліщинці в архіві Полтавської духовної консисторії або парафіяльного примірника в церкві. Проте він не згадував архівів консисторій та церков серед джерел, якими користувався при укладанні «родословника»⁴. Натомість В. Модзалевський писав, що черпав інформацію з архівів дворянських депутатських зібрань і Департаменту Герольдії⁵. Щодо фонду Полтавського губернського дворянського депутатського зібрання, то цей фонд (Ф. 379. Полтавське губернське дворянське депутатське зібрання, м. Полтава Полтавської губернії. 1802 – 1917 рр. 13753 спр.) Полтавського обласного архіву був також утрачений у 1943 р⁶. Ще одним місцем, де може міститись інформація про дату народження М. Старицького, є так звана «Збірка Модзалевського» в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). Ця збірка містить частину матеріалів, якими користувався В. Модзалевський у своїх дослідженнях (формулярні списки про службу, метричні виписи, фрагменти поколінних розписів, нотатки тощо). Але перегляд документів родини Старицьких у цій збірці не дав бажаного результату⁷.

Отож лишилося перевірити архів Департаменту Герольдії. Зараз він зберігається в Російському державному історичному архіві в Санкт-Петербурзі в Ф. 1343 «Третій департамент Сената». В описі 29 цього фонду містяться справи про дворянство родів на букву «С». Нас цікавлять справи, які стосуються родини Старицьких. Це однинці зберігання під номерами 6386 – 6394. Проглянувши ці справи, нам вдалося знайти ту, в якій міститься копія метричного свідоцтва про народження М.П. Старицького саме 14 (2) листопада 1839 року⁸.

Відкритим лишається питання, яким чином у науковий обіг потрапила помилкова дата. Адже сучасники М. П. Старицького щодо його дати народження конкретних чисел ніколи не називали. Так, І. Франко у своїй статті, присвяченій Старицькому, в 1902 р., писав, що відомостей про його дитинство мало і називав роком народження 1840⁹. Через десятиліття, у 1912 р., відомий історик Полтавщини І. Ф. Павловський вказав у своєму словнику вчених і письменників Полтавської губернії таку ж дату¹⁰. Вочевидь, їм не була відома реальна дата, і вони вказували приблизний рік народження. Також не потрібно забувати, що В. Модзалевський випустив четвертий том «родословника», до якого входить родовід Старицьких, лише в 1914 р., вже після вищезгаданих праць. Мабуть, початок Першої світової війни, Українська революція, агресія Радянської Росії та події, що слідували згодом, змістили фокус уваги, і дата з книги Модзалевського лишилася непоміченою.

Через три десятиліття, в 1940 р., в Радянській Україні культурні діячі відзначали 100-річчя від дня народження М. П. Старицького. Серед присвячених йому статей, що тоді вийшли, одна заслуговує на увагу. Адже саме вона, вочевидь, вперше ввела в обіг дату 14 (2) грудня 1840 р. Її автор Л. Г. Сокирко наводить цю інформацію без жодного посилання на джерела¹¹. Ще через двадцять років, 1960 р. в того ж Л. Сокирка вийшла праця, присвячена М. Старицькому, де ця дата знову ж продубльована без джерел¹². Тоді ж, у 1960 р. та в 1968 р., вийшли ще дві біографічні праці інших авторів, де ситуація повторилася^{13,14}. Відомий поет і літературознавець П. П. Ротач у своїх матеріалах до Українського біографічного словника під назвою «Літературна

4 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник: в 4 т. / К., 1908. Т. 1. С.3 – 4.

5 Там само.

6 ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 2. Спр. 285. Арк.141, 155.

7 ІР НБУВ. Ф. П. № 16562–16564. Арк. 202-209.

8 Российский государственный исторический архив (далі РГИА). Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 25-26.

9 Франко Іван. Михайло П. Старицький. *Зібрання творів у 50 томах. Том 33*. Київ, 1982. С. 243.

10 Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века: с портретами. / Полтав. учен. арх. комис. Полтава, 1912. С. 189–190.

11 Сокирко Л. Михайло Петрович Старицький. *Літературна критика*. Київ, 1940. № 11–12. С. 62–63.

12 Сокирко Л. Г. М. П. Старицький: критико-біографічний нарис. Київ, 1960. С. 5.

13 Куриленко Й. М. М. П. Старицький (життя і творчість). Київ, 1960. С. 4.

14 Комишанченко М. П. Михайло Старицький. Київ, 1968. С. 8.

Полтавщина» також вказує дату 14 (2).12.1840 р., де посилається на вищезгадані праці¹⁵. В подальшому довідковій видання подають дату 14.12.1840 як таку, що вже не підлягає сумніву¹⁶.

Цю ситуацію можна було б списати на незнання біографами М. Старицького праці В. Модзалевського. У радянський час це можна пояснити негласною забороною генеалогії, як буржуазно-націоналістичної дисципліни. Але вже в роки незалежності у 1996 році вийшла чергова біографічна книга авторства О. С. Цибаньової. У цій книзі вона наводить знову ж дату 14.12.1840. Але коментуючи спогади Михайла Старицького про свого батька, О. Цибаньова посилається на четвертий том дослідження В. Модзалевського, піддаючи сумніву інформацію про його службу¹⁷. Таким чином, О. Цибаньова була знайома з «Малороссийским родословником». Але чому ж, використавши відомості про батька Михайла Петровича, вона не звернула увагу на вказану дату народження? Автор ніяк не коментує у книзі цю ситуацію, і ми можемо лише здогадуватися, чому так сталося.

Так чи інакше, дата 14.12.1840 не витримує жодної критики у світлі виявленого першоджерела. Хоча й досі залишається незрозумілим її поява саме в такій формі, враховуючи, що цифра дня народження співпала з реальною. Мабуть, існувало якесь невідоме досі джерело, яке певним чином було пов'язане з реальною датою, але пізніше дата народження була спотворена. З цього джерела або ж з усного неправильна дата могла ввійти в науковий обіг.

Тепер зупинимось детальніше на виявленій копії свідоцтва про народження. Дату народження, як уже згадувалося, воно вказує 14 (2) листопада 1839 р. Хрещення відбулося 17 (5) листопада того ж року. У метричній книзі це був 39-ий запис. Батько Михайла, Петро Іванович Старицький фігурує як житель «деревни» Калковки Полтавського повіту. Можливо, зі змісту цього запису В. Модзалевський припустив, що Петро Іванович був поміщиком цієї ж «деревни»¹⁸.

Випис був зроблений 2 вересня (21 серпня) 1842 р., але перед нами копія, що датується 5 травня (23 квітня) 1845 р. Схоже, що оригінал виписки зберігався у втраченому архіві Полтавського губернського дворянського депутатського зібрання, а для Департаменту Герольдії з нього зробили цю копію.

Документ друкується мовою оригіналу згідно з сучасними правописними нормами із дотриманням лексичних і стилістичних особливостей оригіналу.

1842 р., вересень 2 (серпень 21). – Свідоцтво про народження Михайла Петровича Старицького

Копія

Свидѣтельство.

По Указу Его Императорского Величества, Полтавская духовная консисторія слушали прошение помѣщика отставного ротмистра Петра Иванова сына Старицкаго о выдачѣ ему изъ метрическихъ книгъ свидѣтельства о времени рожденія и крещенія сына его Михаила, каковое свидѣтельство нужно для внесенія онаго сына его, въ дворянскую родословную книгу, для опредѣленія въ государственную службу. Родился же онъ Золотоношскаго уѣзда села Клищинець въ Ильинскомъ приходѣ 1839 года ноября 2 дня; и учиненную въ архивѣ сей консисторіи справку по коей оказалось: въ метрической Золотоношскаго уѣзда села Клищинець Ильинской церкви за тысяча восемь сотъ тридцать девятый годъ книгъ под № 39^м въ запискѣ такъ: ноября второго // Полтавскаго уѣзда деревни Калковки у помещика ротмистра и кавалера Петра Иванова Старицкаго и законной жены его Анастаси Захаріевой, оба православного исповѣданія родился сынъ Михаилъ. Крестиль священникъ Михаилъ Иваницкій, того

15 Ротач П. Літературна Полтавщина. *Архіви України*. Київ, 1968. № 6. С. 104-105.

16 Митці України: енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. С. 551–552.

17 Цибаньова О. С. Лаври і терни. Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького. Київ, 1996. С. 4.

18 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник: в 4 т. / Киев, 1914. Т. 4. С. 749.

мѣсяца пятого числа, воспріемниками были села Клищинець помѣщикъ поручикъ Александръ Захаріевъ Лисенко и подполковника Константина Релецкого жена Елисавета Захаріева. Опредѣлили: съ прописаніемъ означенной справки выдать помѣщику отставному ротмистру Ивану¹⁹ Старицкому на основаніи 945 статьи 9 тома свода Законовъ /: въ продолженіи :/ просимое имъ о рожденіи и крещеніи сына его Михаила метрическое свидѣтельство. Вследствие чего и дано сіе августа 21 дня 1842 года. Подлѣнное подписали: протоіерей Максимъ Фесенко, въ должности секретаря Опришковъ, столоначальникъ Дмитрій Залѣскій. Печать.

Вертикальний напис по центру сторінки, зліва на арк. 25: № 7797.

Вертикальний напис зверху сторінки, зліва на арк. 26: 1935.

РГИА. Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 25–25 об. Копія з таким засвідчувальним записом на арк. 25 об–26:

Сія копія с подлѣннымъ свидѣтельствомъ // вѣрна, въ чемъ Полтавское дворянское депутатское собраніе свидѣтельствуєть. Апреля 23 дня 1845 года.

Депутатъ Петръ Булюбашъ

Секретарь Петр Ганько

Титулярный совѣтник Иванъ Двигубскій.

Титульна сторінка справи про дворянство роду Старицьких, в якій виявлено витис з метричного запису про народження та хрещення Михайла Петровича Старицького. РГИА. Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 1.

19 Так у документі. Вочевидь правильно «Петру».

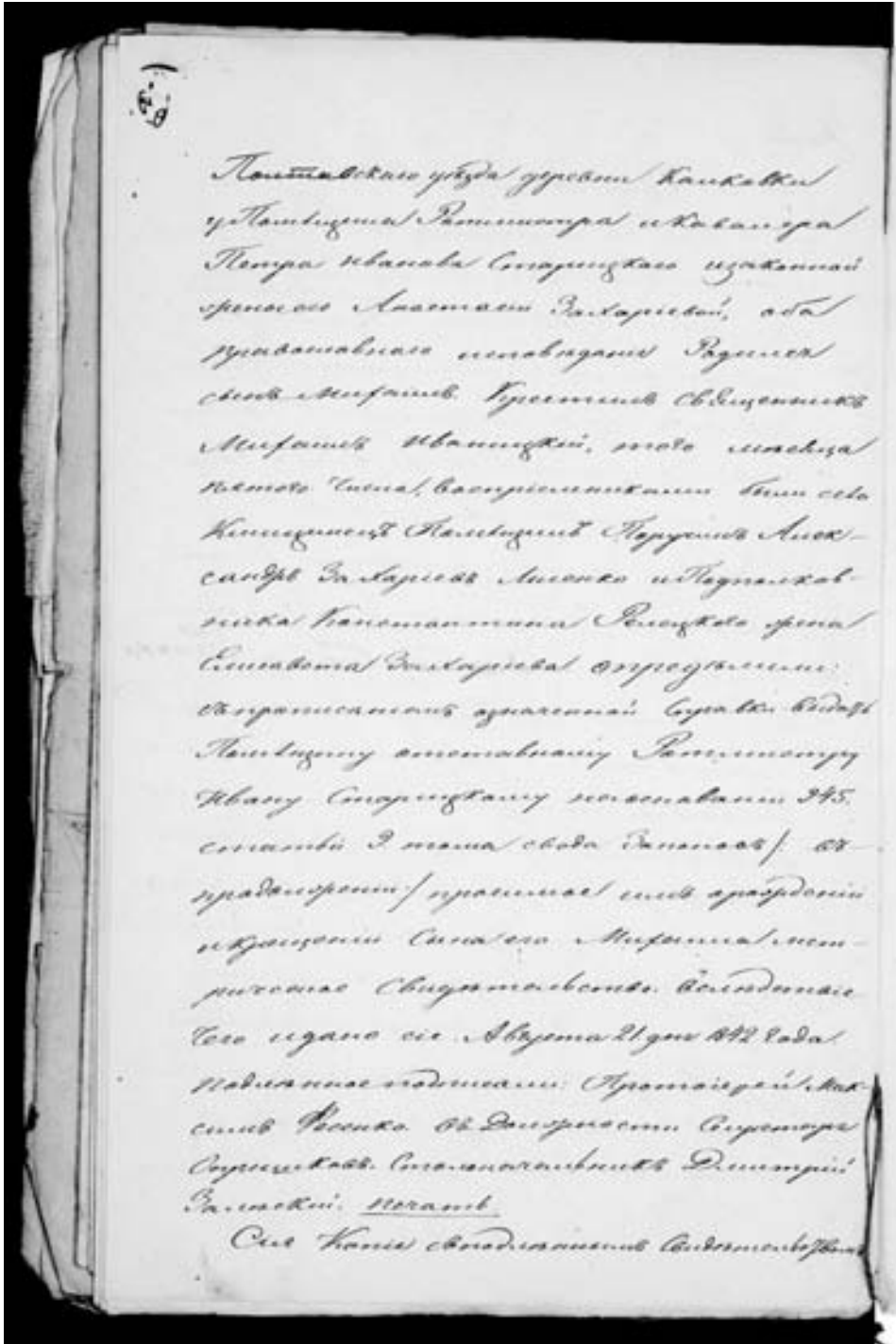
Копія.

Свидѣтельство.

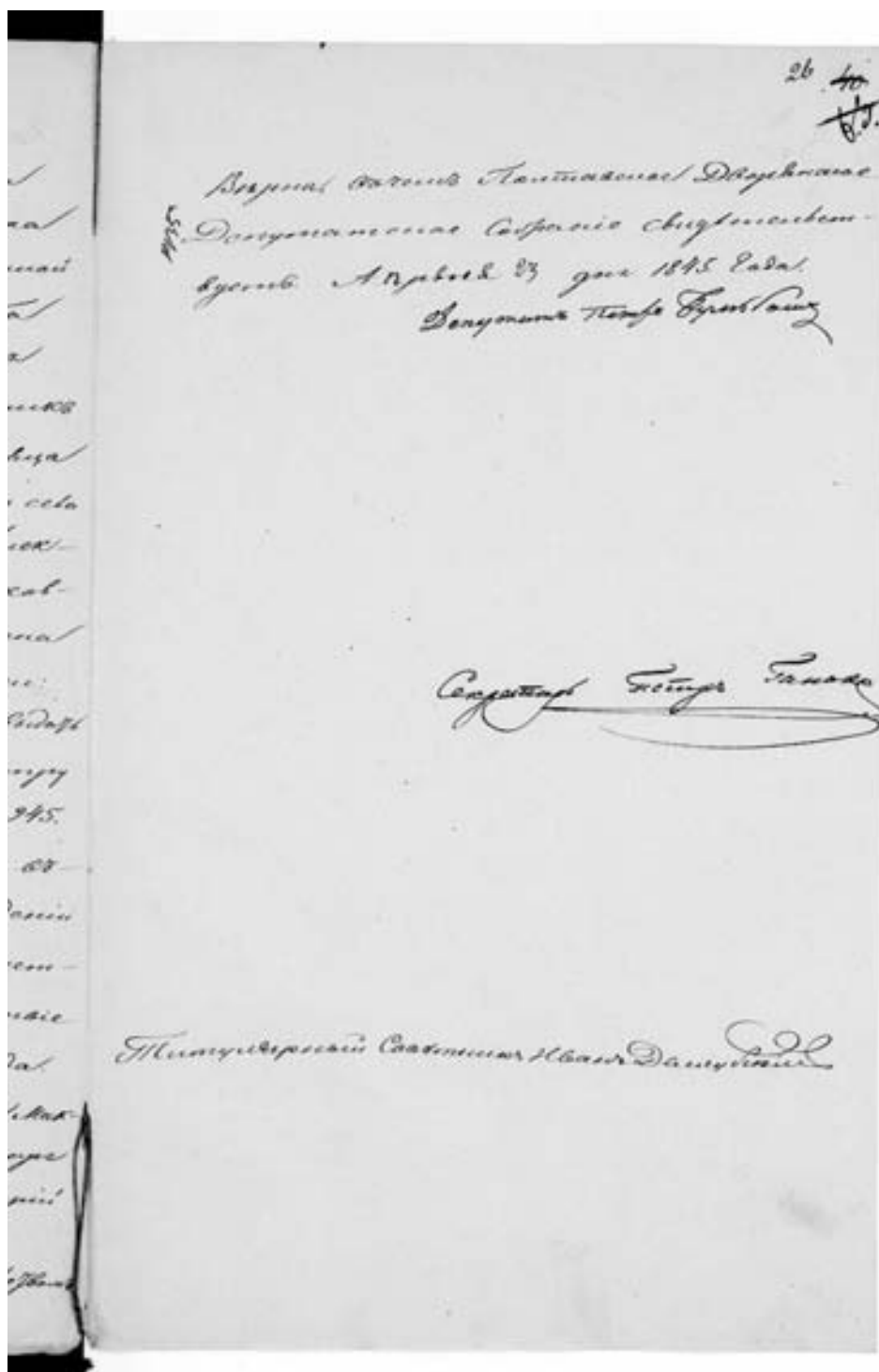
По Высочайшему Императорскому Высочеству,
Полтавская Духовная Консисторія
слушавши Прочтение Памфлета
отставнаго Ротмистра Петра
Кванова сына Старицкаго, объявив
ему изъ Метрической Книжъ свидѣ-
тельство о рождении и хрещении
сына его, сына его, въ Олонецкомъ граждан-
скомъ Кнѣжѣ, при опредѣленіи въ Яку-
дербенскую службу, родившагося при
Замѣтнонашемъ уездѣ Сина Кшидженствѣ
въ Кибинскомъ уездѣ 1832 года Новаго
2 дня; служившаго въ Арміи Свѣтлѣ
сестринѣ службѣ, по каковой означено:
въ Метрической замѣтнонашемъ
уездѣ Сина Кшидженствѣ Кибинской
Церкви за Николаемъ Васильемъ Свѣтлѣ
цвѣтѣмъ Давидомъ Свѣтлѣ Кнѣжѣ надъ № 37
въ Санктскомъ мѣстѣ: Новаго Кванова

Перша сторінка витпису з метричного запису про народження та хрещення Михайла Петровича Старицького.

РГИА. Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 25.

Друга сторінка випису з метричного запису про народження та хрещення Михайла Петровича Старицького.
РГИА. Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 25об.

Третя сторінка випису з метричного запису про народження та хрещення Михайла Петровича Старицького.
РГИА. Ф. 1343. Оп. 29. Д. 6388. Л. 26.

References

- Chyrkova, M. Y., & Korotenko, V. V. (2015). Materialy henealohichnoho kharakteru v Derzhavnomu arkhivi Poltavskoi oblasti. *Arkhivy Ukrainy*, 5–6, 267–277. [in Ukrainian].
- Franko, I. (1982). Mykhajlo P. Staryts'kyj. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 33, pp. 230–277). Kyiv. [in Ukrainian].
- Komyshanchenko, M. P. (1968). *Mykhajlo Staryts'kyj*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kudryts'kyj, A. V. (Ed.). (1992). *Myttsi Ukrainy: entsyklopedychnyj dovidnyk*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kurylenko, J. M. (1960). *M. P. Staryts'kyj (zhyttia i tvorchist')*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Modzalevskij, V. L. (1908). *Malorossyjskij rodosloznyk* (Vol. 1). Kiev. [in Russian].
- Modzalevskij, V. L. (1914). *Malorossyjskij rodosloznyk* (Vol. 4). Kiev. [in Russian].
- Pavlovskij, I. F. (1912). *Kratkij byohrafycheskij slovar' uchenykh y pysatelej Poltavskoj huberny s polovyny XVIII veka: s portretamy*. Poltava. [in Russian].
- Rotach, P. (1968). Literaturna Poltavschyna. *Arkhivy Ukrainy*, 6, 100–106. [in Ukrainian].
- Sokyrko, L. (1940). Mykhajlo Petrovych Staryts'kyj. *Literaturna krytyka*, 11–12, 61–74. [in Ukrainian].
- Sokyrko, L. H. (1960). *M. P. Staryts'kyj: krytyko-biohrafichnyj narys*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Tsyban'ova, O. S. (1996). *Lavry i terny. Zhyttievuj i tvorchyj shliakh Mykhajla Staryts'koho*. Kyiv. [in Ukrainian].

Кравцов Андрій Миколайович – аспірант Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України (вул. Трьохсвятительська, буд. 4, м. Київ, Україна, 01001).

Kravtsov Andrii Mykolayovich – PhD student of M. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (st.. Trokhsviatytska, 4, Kyiv, Ukraine, 01001).

Metrical record of birth and baptism of Mykhailo P. Starytsky (to the 180th birthday anniversary)

This article is about birth record of Mykhailo P. Starytsky. He was a famous Ukrainian writer, poet, and playwright.

Nowadays, there is a generally accepted version of Mykhailo Starytsky's birth date. It is 14 (2 Old Style (O.S.) December 1840. Nevertheless, this version is not confirmed by original sources. The original sources were lost in 1943, when the state archive of the Poltava region and its Kremenchuk branch lost all their documents including metrical books with birth record of Mykhailo Starytsky. Because Mykhailo Starytsky was born in nobility family, we may attract additional sources. The author verifies others documents, such as Vadim Modzalevskij's «Malorossyjskij rodosloznyk» and finds another date. That date is 14 (2 O.S.) November 1839. Further, the author searches original source of this information in fond «Third Department of Senate» (Department of Geroldii) of Russian State Historical Archive, St. Petersburg. In result, the author finds the copy of extract of birth record of Mykhailo P. Starytsky, which confirm date 14 November 1839.

Additionally, the paper deals with finding the source of wrong date (14 December 1840). The author traces a sequence of links to sources in publications about Starytsky and finds the possible first article with wrong date. This article was published in 1940, but its author Luka Sokyrko did not point the source of date. Therefore, we cannot set source of wrong date.

On completion, the article shows analyzing of information from found extract of birth record. The author publishes full text of this document saving authentic language specifics.

Key words: Mykhailo Starytsky, metrical record, date of birth.

Дата подання: 20 серпня 2019.

DOI: 10.5281/zenodo.3546391